

and legal activity at the individual level; 2) grouping of economic interests and uniting citizens to achieve them; 3) global increase in the level of legal culture of the population, the development of movements to protect their economic and social rights; 4) solving economic and social problems at the micro, meso and macro levels.

Attention is focused on the fact that without the presence of a developed civil society, social entrepreneurship plays a secondary role, and its importance is offset by purely economic processes in nature.

Social, economic and legal consequences should be considered as relatively independent consequences of the concept of social entrepreneurship. But they show a deep degree of interpenetration. Thus, without increasing the economic potential of the state, any subsequent development is considered impossible, due to the basis of the economy for all other public institutions. Ensuring the proper level of social responsibility of business, in turn, creates prerequisites for the formation of a full-fledged social state.

Keywords: entrepreneurship, social entrepreneurship, economic activity, economic relations, economic sphere, legal relations, human rights, civil society.

УДК 340.1

DOI 10.31558/2786-5835.2023.1.2.6

Попов Володимир Юрійович,

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри теорії, історії
держави і права та філософії права

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Попов Денис Романович,

магістр права

ФІЛОСОФІЯ І ДЕРЖАВНІСТЬ: УКРАЇНСЬКІ ВАРІАЦІЇ

У статті досліджені філософсько-релігійні підвалини історичних форм української держави: України-Русі, Гетьманщини, УНР-Гетьманату та сучасної України. Наголошується, що кожна з них мала певне ідеологічно-релігійне підґрунтя, яке забезпечувало їх легітимність та певну соціально-правову модель державного устрою. Водночас стверджується, що саме філософські доктрини та споріднені їм релігійно-ідеологічні конструкти забезпечують формування політичної ідентичності як основи будь-якої державності.

Ключові слова: держава, державність, філософія, політична ідентичність, легітимність, національна ідея.

Постановка проблеми. Тісний взаємозв'язок філософських доктрин із певними формами державності простежується в історії людства, починаючи з античних часів. Полісна система державного устрою, з одного боку, тим соціальним підґрунтям, на якому виростає класична давньогрецька філософія, з іншого, – саме ця філософія обумовлює форми державного буття античності, формує модель ідеальної держави-поліса. Філософія відіграла значну роль і у формуванні сучасних західних держав. Революції XVIII сторіччя у Сполучених Штатах та Франції, які сформували засади сучасної правової, демократичної

держави, виникали на підставі просвітницьких філософських ідей. Наприклад, та ж Вірджинська декларація 1776 року є продуктом впливу текстів Джона Локка та Самуеля Пуффендорфа. Філософське підґрунтя мала також більшість модерних держав Європи. На жаль, це стосується також тоталітарних держав – СРСР, КНР, не говорячи навіть про найбільш одіозні приклади, (приміром, Камбоджі часів Пол Поти), що виникають як політична реалізація філософських концепцій тієї чи іншої варіації марксизму. Тому однією з найважливіших проблем української державності постає питання про те, якими були філософські засади виникнення та функціонування чотирьох форм української державності, які набули своєї політичної реалізації в формах України-Русі, Гетьманщини, УНР-Української держави та сучасної України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження впливу філософських та релігійних доктрин на формування варіацій української державності розпочинається вже в класичній українській політичній філософії. Від Драгоманова та Франка, від Липинського та Донцова маємо різноманітні міркування щодо філософських засад українських державотворчих ідей. Але здебільшого ці міркування не ставали предметом безпосереднього аналізу й розглядалися в різноманітних історіософських та політичних контекстах. З набуттям Україною незалежності у 1991 році вплив філософії на державотворення починає розглядатися насамперед на тлі пошуків сучасної української ідеї. У працях вітчизняних мислителів Я. Грицака, О. Забужко, С. Йосипенка, П. Кралюка, В. Лісового, І. Паська та закордонних дослідників Е. Вілсона, О. Гнатюк, Р. Фінніна та багатьох інших можна знайти важливі ідеї, розлогі дискурси з приводу філософських та ідеологічних засад як сучасної української державності, так і її історичних форм.

Основний текст. Стаття присвячена дослідженню впливу філософії та її спотворених форм у певних ідеологічних проєктах на формування чотирьох історичних конструктів української державності. По-перше, визначимося, про які саме конструкти йдеться.

Першою українською державою постає Русь (яку згодом у пізнішій історіографії починають називати Київською), яка в X–XIII століттях була важливим суб'єктом європейського політичного простору, а її рудименти продовжували існувати в формі *Regnum Ruthenorum*.

Другою, безперечно, є Гетьманщина, яка утворилася внаслідок повстання Богдана Хмельницького в середині XVII століття і продовжувала зберігати свій автономний статус ще у наступному сторіччі.

Третьою, вже модерною формою української державності, постає Українська Народна Республіка, проголошення незалежності та суверенності якої відбулося 22 січня 1918 року в IV Універсалі Центральної Ради. До цієї ж форми

історично належить і Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського. Певне місце в державотворенні часів української національної революції 1917–1921 років залишила й Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), яка внаслідок злуки приєдналася до УНР.

У міжвоєнний період (1921–1939) українські землі опинилися в складі чотирьох держав (СРСР, Польща, Чехословаччина, Румунія). В СРСР, щоправда, було створено квазідержавне утворення УРСР, яке проіснувало до 1991 року. Напередодні та під час Другої світової війни було дві спроби створення української державності – Карпатська Україна (1938–1939), згодом анексована Угорщиною (проголошення 30 червня 1941 року у Львові Акту відновлення української держави та намагання сформувати Українську Самостійну Соборну Державу (УССД)), які, втім, зазнали поразки після відчайдушних визвольних змагань 1943–1954 років на теренах Західної України.

І нарешті четвертою, сучасною формою української державності, є Україна – незалежна демократична республіка, – внаслідок ухвалення Верховною Радою Української РСР Акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року.

Кожна з цих історичних форм (включно з проміжними та нереалізованими в повному обсязі, наприклад, УССД) мала певне філософсько-ідеологічне підґрунтя, яке було головним засобом її легітимізації, формальною метою та сенсом її існування.

Суперечки про те, чим була перша Українська держава, якою за певною історіографічною традицією називають Київську Русь, не вщухають серед істориків та культурологів до наших часів, тим паче, що вони пов'язані з ідеологічними складниками – боротьбою за києво-руську спадщину між найбільшими антагоністами сьогодення – Україною та РФ. Можна розглядати її як певну норманську військово-торговельну корпорацію, яка забезпечувала торговельний шлях від Балтики до Чорного моря («від варяг до греків») та збирала данину з окремих племен, або як могутню імперію Рюриковичів (за радянським істориком Б. Д. Грековим). Зараз, особливо у сусідній державі, з'являються й більш екзотичні версії. Але ще у минулому сторіччі великий український історик Михайло Грушевський обґрунтував ідею про те, що Київська держава, право, культура були утвором одної народності, а саме українсько-руської, і вона була однією з найбільших і наймогутніших європейських держав раннього середньовіччя.

Справжнє духовне народження Русі як першої української держави відбувається в 988 році під час Хрещення Русі з ініціативи та зусиллями князя Володимира. Недаремно у травні минулого року Верховна Рада ухвалила закон, який встановлює День державності України у день пам'яті святого рівноапостольно-

го князя Володимира 28 липня (зараз через перехід на новоюліанський календар ПЦУ пропонує перенести його на 14 липня). Дійсно, саме після Хрещення Русь як держава набуває сенсу та певної мети існування.

Християнство, яке виникає на периферії наймогутнішої держави того часу – Римської імперії, первісно ставилося до держави з байдужістю або навіть із ворожістю (особливо коли римська держава почала переслідувати християн). Але після 325 року, коли воно стає державною релігією Римської імперії, християнські теологи намагаються інакше визначити роль і місце держави в історичному процесі. Вже Євсевій Кесарійський, якого називають «придворним теологом» імператора Костянтина, вважав, що християнський правитель як «друг Всецаря Бога» є знаряддям Божественного провидіння і призначений для порядку людства і побудови Царства Божого на землі. Найвизначніший із західних Отців Церкви Августин Аврелій створює певну модель християнської ідеальної держави – *Civitas Dei* як спільноту віруючих (Церкви), яка вимушена існувати в умовах *civitas terrena* (земної держави), водночас надихаючи інших до спасіння від гріха. Згодом, на основі переосмислення цих концепцій, вже в пізній східній патристиці виникає концепція «симфонії», яка наполягала на гармонічному співіснуванні Держави і Церкви, які повинні співвідноситися між собою як тіло і душа.

Саме ці ідеї надихали давньоруських любомудрів, які намагалися створити духовне, релігійно-філософське підґрунтя новоствореної держави України-Русі. Ми свідомо називаємо мислителів того часу (а це здебільшого релігійні діячі) любомудрами, оскільки філософські знання в цю епоху набувають саме форми любомудрія. Давньоруські мислителі у своїх міркуваннях спиралися на Святе письмо та твори отців церкви. У пізній східній патристиці християнська філософія тлумачиться як справжня любов до Бога, тобто любомудріє. Так, систематизатор східної патристики Йоанн Дамаскін у своїй «Діалектиці», наводячи різні визначення філософії, остаточно визначає її як любові до мудрості, де істинна мудрість є Бог, а тому любов до Бога є істинна філософія.

Головною проблемою киеворуського любомудрія є теолого-історіософська легітимізація Русі як незалежного і суверенного державного утворення. Цю традицію започатковує перший відомий любомудр України-Русі – чернець Києво-Печерського монастиря Іларіон, який став першим митрополитом всієї Русі місцевого походження.

На початку своєї гомілії, яка згодом отримала назву «Слово про Закон і Благодать», Іларіон викладає своє тлумачення закону, благодаті й істини. Закон для нього є символом Старого Заповіту, тобто юдаїзму. Він суворо регламентує життя юдеїв, яке переосмислюється в Новому Заповіті. Новозавітна проповідь є втіленням «благодаті й істини». Прийнявши християнство, за Іларіоном,

народи переходять від рабства до свободи, скасовують юдейський закон, проголошуючи пріоритет благодаті й істини. На підставі цього він стверджує ідею рівноправності всіх народів: «Віра благодатна на всі народи поширилася і до нашого народу руського дійшла». Руський народ став врівень з іншими християнськими народами, а Русь є могутньою та суверенною державою. Іларіон також славить князя Володимира, який хрестив Русь, обґрунтовує легітимність та релігійну необхідність сильної великокнязівської влади, оскільки лише київський князь відповідальний і перед Богом, і перед людьми за свою країну. У завершальній частині «Слова про Закон і Благодать» знову підкреслюється божественне походження князівської влади, зокрема спадкоємця Володимира – Ярослава Мудрого «Господь зробив спадкоємцем твого володіння» [1, с. 33–39]. Цим Іларіон стверджує не стільки Божественне походження князівської влади, скільки турбується про релігійне обґрунтування легітимності Русі-України як держави.

Подібні ідеї можна знайти й у проповідях та повчаннях митрополита київського Климента Смолятича, єпископа Кирила Туровського та інших давньоруських любомудрів. Саме їх вплив відчувається на особливостях першої форми української державності – Київської Русі, спадкоємцем якої стає Руське королівство, яке охоплювало здебільшого землі Галичини та Волині. Як писав український вчений Іван Лисяк-Рудницький, «Державність Києва носила на собі виразну печать духа свободи. Цьому сприяли такі чинники: суспільний лад, що його характеризували договірні відносини; пошанування прав і гідності індивідуума; обмеження монархічної влади князя боярською радою й народним вічем; самоуправне життя міських громад; територіальна децентралізація на квазі-федеративний кшталт» [2, с. 14].

Ці традиції на наддніпрянських землях були перервані монгольською навалою, і згодом – втратою українцями власної державності. Але й на теренах Великого князівства Литовського, і згодом – Речі Посполитої, – вони несуть на собі цю києво-руську «печать духа свободи», яка має свій вияв у функціонуванні Магдебурзького права, діяльності православних братств, і нарешті, в козацьких вольностях, які стали підґрунтям формування другої форми української державності – Гетьманщини, або козацької України.

Виникнення цієї форми української державності пов'язано з ім'ям та діяльністю Богдана Хмельницького, який, піднявши в 1648 році повстання проти Речі Посполитої, створив фактично незалежну українську козацьку державу. Утім ця незалежність була обмежена спочатку вимушеним союзом з Московщиною, а згодом під час Руїни майже втрачена. Незважаючи на намагання його спадкоємців здійснити проект союзу трьох держав – Польщі, Великого князівства Литовського і Великого князівства Руського (Виговський), або створення автономної України під протекторатом Османської імперії до кінця XVII сторіччя

(проект гетьмана Дорошенка), реалізованим виявся лише один – Гетьманщини як автономного утворення у складі Російської держави. Останньою спробою звільнитися від доволі жорсткої протекції сусідньої держави була спроба гетьмана Мазепи відновлення української державності під протекторатом шведського короля під час Північної війни. Однак Гетьманщина як автономно-суверенне утворення в з перервами і різними формами залежності від інших держав проіснувала протягом більш ніж сторіччя (1648–1764 рр.) і стала основою ранньомодерної української ідентичності.

Утім формування цієї ідентичності розпочалося ще на теренах Речі Посполитої, починаючи з XVI століття, коли під впливом Реформації та Контрреформації виникає українська релігійна самосвідомість та оригінальна філософія, яка стане духовним підґрунтям другої форми української державності. Починаючи з діяльності православних братств, згодом Острозької школи (академія), а згодом Київського колегіуму (в майбутньому славетної КМА), в Україні формується інституціональна основа української ранньомодерної самосвідомості.

Величезний вплив на її становлення та специфіку мала реформація української церкви, проведена митрополитом Петром Могилою, щодо якого М. Грушевський зауважував, що «ім'я Могилы стало провідним гаслом для організованої ним церкви на два століття» [3, с. 100].

Особистість Петра Могилы можна вважати найбільш адекватним відбиттям філософії українського бароко. Дух компромісу раціоналізму та містицизму, елітарної релігійної толерантності, дуалістичного антропологізму, що знайшов своє втілення у працях філософів Києво-Могилянської школи, веде свій родовід із релігійної реформи П. Могилы.

Професори Києво-Могилянської академії: І. Гізель, С. Яворський, Т. Прокопович, Г. Кониський, М. Козачинський та інші створили унікальний синтез духовних здобутків православної духовної культури й латиномовного Заходу, сполучення релігійного й світського елементів культури у цілісну сутність середньовічного теологізму з ренесансним індивідуалізмом. Водночас, якщо перші діячі й мислителі доволі різко виступали проти союзу, і згодом – підкорення Московщині (наприклад, митрополити С. Косів, Д. Балабан, Й. Тукальський-Нелюбович), то пізніші представники Києво-Могилянської школи (С. Яворський, Т. Прокопович, Д. Туптало та інші) стали не тільки колаборантами, але й активно брали участь у духовній просвіті та легітимізації Російської імперії, займаючи провідні місця в церковній ієрархії Московщини.

Однак світло філософії українського бароко супроводжувало майже всю історію Гетьманщини аж до самого її занепаду. Останнім проблеском цієї філософії стало вчення і життя Григорія Сковороди, якому деякі сучасні вчені ставлять заслугою формування «філософських підвалин основних вимірів української національної ідеї» [4, с. 11].

Але формування модерної української національної ідеї відбувається на підставі іншої філософсько-літературної течії – романтизму – вже ближче до середини наступного XIX сторіччя. Український романтизм пов'язаний із творчістю діячів Кирило-Мефодіївського братства, яке очолювали Т. Шевченко, П. Куліш і М. Костомаров, та «Руської трійці», до якої входили М. Шашкевич, І. Вагилевич та Я. Головацький. Цих діячів, особливо першого, можна вважати справжніми «деміургами української модерної нації». Їх ідеї надихали громадівців, народовців, тарасівців та інших діячів українського національно-визвольного руху, які фактично створили філософсько-ідеологічні підвалини розбудови третьої форми української державності – вже власне сучасної України як незалежної держави в її етнічних кордонах.

На початку XX сторіччя в українській соціально-філософській думці вже була наявною доволі широка палітра моделей майбутнього українського державотворення та соціально-політичного устрою незалежної України. Ідеологічним підґрунтям домінуючої течії українського руху залишалось народництво – у специфічній українській формі українофільства. Провідною філософською основою діяльності українських народників була філософія позитивізму. Вона захоплювала сучасників своєю доступністю, орієнтацією на методологічні канони природничих наук, соціальною спрямованістю й оптимізмом, мала численних прихильників серед учених. Водночас необхідно зазначити, що «правовірними» позитивістами залишалася тільки незначна їх частина, інші ж схилилися до різних форм соціалізму: від марксизму до неокантіанського бернштайніанства.

Саме соціалістичні ідеї та гасла були основою як для початку Визвольних змагань 1917–1921 років, так і вплинули на подальшу трагічну долю державних утворень, які виникли на їх основі – УНР, Української Держави та Директорії. Вже неодноразово згаданий М. Грушевський, якого деякі називали «батьком української державності», розглядав Україну як державу нового типу, побудовану на принципах соціальної рівності та справедливості, яка слідує інтересам свідомої української робітничо-селянської верстви.

Щоправда, крім народницько-соціалістичного проекту українського державотворення на короткий термін (квітень–грудень) знайшов реалізацію й другий, альтернативний – проект українського монархічного консерватизму, втілений в Українській Державі гетьмана Скоропадського. Причому деякі сучасні дослідники вважають, «що з усіх урядів України тієї буремної доби саме гетьманський уряд Української Держави провадив найбільш послідовну й конструктивну діяльність державницького характеру» [5, с. 5].

Держава гетьмана Скоропадського вважала себе як спадкоємцем другої форми української державності в нових історичних умовах, хоча базувалася на принципово інших філософсько-ідеологічних засадах. Утім під час свого існування ці засади в калейдоскопі бурхливих подій не знайшли своєї реалізації.

Політика гетьмана Скоропадського була, ймовірно, еkleктичним поєднанням різних ідеологічних інтенцій: від російсько-українського лібералізму до національного консерватизму. Проте більш пізнім відгомонам цих інтенцій став національний консерватизм В. Липинського, який уже в екзилі створив модель новітньої української монархії, побудованої на єдиній політичній ідентичності всіх мешканців українських земель.

Українська інтелектуальна і військова еліта, вимушена емігрувати після поразки у Визвольних змаганнях, намагалася взагалі переосмислити причини власної поразки, водночас піддаючи критиці й філософсько-ідеологічні засади свого невдалого державотворення. На цьому тлі відбувається народження доволі оригінальної філософсько-політичної доктрини – українського інтегрального націоналізму. Інтегральний націоналізм проголошує себе ідеологією, яка надає пріоритет інтересам власної нації, водночас охоплюючи інтереси всіх соціальних груп або особистостей. Нація розглядається як органічна цілісність. Для радикальних представників цієї течії (наприклад, Д. Донцова) є характерними волюнтаристичність, антипросвітницький дух та відвертий біологізаторський антигуманізм, побудований на філософських поглядах Ф. Ніцше та О. Шпенглера.

Під певним ідеологічним впливом представників цієї доктрини виникає націоналістичний рух у Галичині та діаспорі. Українська військова організація (УВО) на чолі з Є. Коновальцем, яка згодом перетворилася на ОУН, взяла на озброєння головні засади інтегрального націоналізму. Намаганням втілити ці ідеї була невдала спроба розбудови української державності в умовах протистояння двох тоталітарних держав під час і певний час після Другої світової війни. ОУН яка розглядала себе як провідну політичну силу, намагалася створити на теренах України УССД (Українську Самостійну Соборну Державу). Найбільш детально модель такої держави розроблялася головним ідеологом ОУН М. Сціборським під назвою «націократія». Цей проєкт державотворення був створений у дусі того часу під впливом італійської фашистської моделі й передбачав формування єдиної національної ідентичності за умови тотального панування однієї партії, яка повинна очолюватися авторитарним вождем. Ця модель не тільки не була реалізованою, але й викликала нерозуміння серед багатьох учасників визвольного руху 1943–1954 років.

Поразка цього руху фактично означала остаточне приєднання України до чужого для неї проєкту державотворення, який почав втілюватися в життя на території колишньої Російської імперії ще з 1917 року.

Як відомо, протягом майже 70-ти років (1923–1991) більша частина українських земель (а з 1945 – майже вся етнічна територія України) перебувала у складі квазідержавного утворення – УРСР, яке було невід’ємним складником найбільшої за територією країною світу – СРСР.

Ця держава (незважаючи на те, що до неї ввійшли здебільшого території колишньої Російської імперії) з самого початку свого утворення розглядалася як втілення засад марксистсько-ленінської філософії та база для світової комуністичної революції, основа майбутньої Світової Радянської Соціалістичної Республіки. З самого початку свого утворення російськими більшовиками союз був безпосередньо пов'язаний з месіанськими задумами про створення нового суспільного устрою, він був націлений на експансіонізм – поширення свого панування на всі країни світу. Незважаючи на певні досягнення в економічній та культурній сферах (наприклад, «українізація»), СРСР був державою, ворожою для свідомого українства, яке зазнало величезних духовних і фізичних втрат під час його панування на наших теренах.

Тому цілком закономірним був дисидентський рух та політична боротьба часів перебудови, яка призвела до створення четвертої форми української державності – сучасної України, яка зараз у важкій виснажливій війни проти РФ, що оголосила себе спадкоємцем колишньої імперії, відстоює своє право на незалежне, вільне існування як повноправний член європейської спільноти. Щодо філософсько-ідеологічних засад нашого державотворення, то ця проблема потребує додаткового дослідження й стане предметом наших подальших розвідок.

Висновки

1. Українська державність є результатом волі українського народу, втіленням духу українства, реалізованим у чотирьох історичних формах – України-Русі, Гетьманщини, УНР-Гетьманату та сучасної держави України.

2. Духовною основою української (як більшості інших) державності виступає певна філософська доктрина (доктрини), яка не тільки легітимізує державотворення, але формулює мету, засоби та певну соціально-правову модель держави.

3. Розбудова сучасної української держави потребує філософського осмислення її засад та розробки на підставі новітніх філософських досягнень такої національної ідеї, яка б не тільки надихала та об'єднувала українців у боротьбі з ворогом, але й стала духовною основою успішного відродження та розквіту України після нашої Перемоги.

Список використаних джерел

1. «Слово о Законі і благодаті» митрополита київського Іларіона середини XI ст. у списку XV ст. *Історія української мови. Хрестоматія X–XIII ст.* / В. Німчук. Житомир: Полісся, 2015. С. 33–39.
2. Лисяк-Рудницький І. Формування українського народу й нації (методологічні завваги). *Історичні есе: в 2 т.* Київ: Основи, 1994. Т. 1. С. 10–28.
3. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні. Київ: Освіта, 1992. 191 с.

4. Шморгун О. Основний зміст поняття «Українська національна ідея». *Розбудова держави*. 1997. № 6. С. 10–19.
5. Терещенко Ю. Павло Скоропадський – творець Української Держави. *Вісник КНЛУ. Серія Історія, економіка, філософія*. Вип. 23. 2018. С. 5–51.

References

1. «Slovo o Zakoni i blahodati» mytropolyta kyivskoho Ilariona seredyny XI st. u spysku XV st. *Istoriia ukrainskoi movy. Khrestomatiia X–XIII st.* / V. Nimchuk (2015). Zhytomyr: Polissia, (33–39).
2. Lysiak-Rudnytskyi, I. (1994). Formuvannya ukrainskoho narodu y natsii (metodolohichni zavvahy). *Istorychni ese: v 2 t.* Kyiv: Osnovy, (Vol. 1, 10–28).
3. Hrushevskiy, M. Z istorii relihiinoi dumky na Ukraini. Kyiv: Osvita, 1992.
4. Shmorhun, O. (1997). Osnovnyi zmist poniattia «Ukrainska natsionalna ideia». *Rozbudova derzhavy*, (6), 10–19.
5. Tereshchenko, Yu. (2018). Pavlo Skoropadskiy – tvorets Ukrainskoi Derzhavy. *Visnyk KNLU. Serii Istoriia, ekonomika, filosofii*, (23), 5–51.

Volodymyr Popov, Denys Popov. Philosophy and statehood: Ukrainian variations

The article examines the philosophical and religious foundations of the historical forms of the Ukrainian state: Ukraine-Rus', Cossack Hetmanate, UPR-Hetmanate and modern Ukraine. The authors highlights the position regarding the influence of philosophical and religious doctrines on the formation of variations of Ukrainian statehood.

They indicate that the spiritual basis of the formation and legitimization of Rus' (which later in later historiography began to be called Kyiv Rus') as a subject of the European political space was established on the basis of Kyiv-Rus' Lyubomudriye. Lyubomudriye is seen as a religious philosophy, a branch of late Eastern Patristics, which legitimized the symphony between the State and the Church. The authors analyze the views expressed in the sermons and teachings of Metropolitans of Kyiv Hilarion, Klyment Smolyatich, Kyrylo Bishop Turovsky and others, in which the idea of Kyiv Rus' independence as a Christian state is substantiated.

The article also notes the leading role of Ukrainian religious and philosophical thought in the formation of the second form of Ukrainian statehood – the Cossack state, which existed in the 17th and 18th centuries. The authors show the leading role of Metropolitan P. Mohyla and his heirs S. Kosiv and D. Balaban in legitimizing the hetman's power. The authors point to the leading role of the Kyiv-Mohyla Academy and Ukrainian baroque philosophy in the formation of early modern Ukrainian national identity. But they point out that the modern Ukrainian national idea is formed on the basis of a different philosophical and literary trend, whose main representative is a sacred personality for all Ukrainians – Taras Shevchenko.

The article notes that at the beginning of the 20th century, Ukrainian socio-philosophical thought already had a fairly wide range of models of future Ukrainian state formation and the socio-political system of independent Ukraine. On their basis, during the liberation struggles of 1917–1921, two forms of Ukrainian statehood arose – the Ukrainian People's Republic and the Hetmanate. They had a clear philosophical and ideological basis in the philosophy of populist positivism, conservatism and Marxism.

The article analyzes the philosophical foundations of integral nationalism as an ideological current that ensured the activities of many participants of the movement of 1943–1954.

The authors point to the clear ideological underpinning of the existence of the USSR – Marxism-Leninism, which became the basis of the enslavement of the Ukrainian people. Finally, the article points out that the declaration of independence of Ukraine in 1991 and the subsequent struggle for independence requires a philosophical understanding of its foundations and development based on the latest philosophical achievements.

Keywords: state, statehood, philosophy, political identity, legitimacy, national idea.